

CAHİT SITKI'NIN ŞİİRİNE KAYNAK OLARAK DİN

*Hüsrev AKIN**

ÖZET

Sanatçının kendisini içinde yetiştiği toplumdan soyutlaması mümkün değildir. Onun eserleri, yaşadığı toplumun gerek maddî gerekse manevî değer yargılarına ait ipuçları barındırır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde şairlerimiz her ne kadar maneviyattan uzaklaşsalar da dinî değerler onların eserlerine az veya çok kaynaklık etmiştir. Cahit Sıtkı Tarancı bu dönem şairlerimizdendir ve din, onun şiirlerini besleyen önemli kaynaklardan birisidir.

Anahtar Kelimeler: Cahit Sıtkı, Cumhuriyet dönemi Türk şiiri, şiir, şair, din.

RELIGION AS A SOURCE FOR CAHİT SITKI'S POEMS

ABSTRACT

It is not possible for an artist to isolate himself from the society so in his works, he keeps both material and spiritual hints of values of the community he lives with. Although our poets were away from the spirituality during the republican era Turkish poetry, religious values inspired them to produce their works. Cahit Sıtkı Tarancı is one of those poets in this period and religion is one of the sources that inspire his poems.

Key Words: Cahit Sıtkı, Republican period, Turkish poetry, poem, poet, religion.

* Dr., Erzincan Üniversitesi, Türk Dili Öğretmeni, husevakin@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Sanatçı kendisini içinde yaşadığı toplumdan ne kadar soyutlamaya çalışırsa çalışsın, eserlerinde o toplumun maddî ve manevî değer yargılarına dair ipuçlarını ortaya koyacaktır. Şair, havasını soluduğu toplumun “ruhî, hissî ve fikrî hassasiyetlerinden etkilenir. Ancak etkilenmenin dozu ve bunun şiirin sanat değerini nasıl etkilediği tartışılabilir. Toplum, sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel olaylar karşısında yönlendirilmedi, ona bazı şeyleri teklif ve telkin etmede şiiri araç olarak görenlerle, edebîliği öne çıkaran ve saf şiir peşinde olanların şiirlerinde etkilenmenin dozu farklıdır.” (Özcan 2001: 65) Ancak şair, sadece estetik kaygılarla ortaya koyduğu eserlerinde bile kendi kültüründen ve inanç değerlerinden yararlanmayı sürdürecektir.

Türkler bin seneyi aşkın sürede İslam dinine hayatlarının her safhasına hâkim olacak bir değer atfetmişler, neredeyse maddî manevî bütün değerlerini ona uygun bir şekle sokmuşlardır. Bu durum, Türk kültürünü İslam dininden ayrılmaz bir hâle getirmiştir. Kültürümüzün dinle bu denli iç içe geçmesinin etkilerini şairlerimizin şiirlerinde görmek mümkündür.

Cumhuriyet döneminde aydınlarımız dine dair her türlü bağlayıcılıktan uzaklaşmış, özellikle “Atatürk ve İnönü devirlerinin yanlış anlaşılma lâiklik telâkkisi”nin de etkisiyle bir boşluk hissine kapılmışlardır. Bir nevi nihilizm anlamına gelen, içgüdülerinden başka bir değer tanımayan bu temayül “daha sonra materyalizm ve Marksizmde felsefî ve siyasî bir muhtevaya” kavuşmuştur. (Kaplan 1999:26) Fakat bu dönem şairleri dinî bağlardan ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşırsa, bilimsel pozitivistimin insan ve kâinat hakkındaki hiçbir soruya tutarlı cevap veremediğini gördükçe büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlar, beslendikleri kültürün etkisiyle Tanrı'ya yönelme ihtiyacı içine girmişlerdir. (Tural 2003: 641) Onlar bu yönelimlerini dinî terminolojiyi şiirlerinde kullanarak, zaman zaman da şiirlerinin konusu hâline getirerek dışarıya aksettirmişlerdir.

On beş yaşından itibaren şiir yazmaya başlayan ve yirmi yaşında ilk şiirleri yayımlanan (Korkmaz 2002: 10) Cahit Sıtkı “ünlü yazar Peyami Safa tarafından keşfedilip edebiyat dünyamıza takdim edilir.”¹ (Eronat 2005: 47) Şiir için “kelimelerle güzel şekiller kurmak sanattır, başka bir şey değildir.” (Tarancı 1956: 7) diyen Cahit Sıtkı güzel Türkçesiyle, günlük dilde kullanılan ifadeleri bazı

¹ Peyami Safa 1932 yılında “Bugünkü Türk Şiiri” başlıklı bir yazı yayımlamış, bu yazısında Cahit Sıtkı'nın gelecek vaat eden şiirlerine işaret etmiştir. Peyami Safa'nın bu yazısı şair hakkındaki gelişmeleri âdeta hissettirmiş, Cahit Sıtkı da ilk şiir kitabı Ömrümde Sükût'u Peyami Safa'ya ithaf etmiştir (Eronat 2007: 28-29).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

değişikliklerle şiirinde kullanmasıyla Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde adından en çok bahsettiren şairlerden biri olmuştur.

Cahit Sıtkı, “kendisinde bir ‘ide-fix’, yani sabit fikir hâline gelen ölüm düşüncesi etrafında duygularını düşünceleriyle bütünleştirmiş”, bunun neticesi olarak da Allah’a yönelme ve ona sığınma fikrini yalın bir anlatımla en iyi şekilde ortaya koymuştur. Böylelikle şair, yeni Türk şiirine farklı bir zenginlik kazandırmıştır. (Göçgün 2007: 4) Tarancı, dinî motifleri sadece şiirlerinin muhtevasında değil, yerine göre başlıklarında da kullanmıştır. Onun “Minareler”, “Kerbela”, “Allahı Ararken”, “Bugün Cuma”, “Nedendir Yarab”, “Hacıbayram Camii”, “Sabah Duası” gibi şiirlerinin başlıkları doğrudan doğruya dinî kültürün öğelerini yansıtmaktadır.

Onun şiirlerinde Türk kültürünün birer ögesi olarak dinî unsurlara yoğun olarak rastlamak mümkündür. Meselâ “Talihsiz” başlıklı şiirindeki:²

*Kundaksız uzatıldın iğneli beşiğine
Ve böylece Azrail
Istırapı mihladi küçücük benliğine. (26)*

mısralarında Azrail’in insanların ruhlarını alma görevine telmihte bulunmuş, “iğneli beşik, Azrail ve ıstırap” kelimeleriyle ölüm meleğinin soğukluğu hissettirilmiştir. Şair “*Perişan Sofra*” şiirinde yer alan

Öldü; kimse görmedi melekleri; (126)

mısraıyla meleklerin görünmezliklerini hatırlatırken, “*Bir Yaz Günü*” başlıklı şiirde geçen

Beynimizin içinde bir şeytan bağdaş kurmuş. (53)

ifadesiyle de şeytanın insanları nasıl etkisi altına aldığını anlatmaya çalışmaktadır.

Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde yer yer çeşitli peygamber kıssalarına telmihlerde bulunmaktadır. Meselâ “Etraf Konuşurlarken” şiirinde geçen:

*Kuşların sohbeti pek hoş olur;
Gülünç hikâyeler anlatırlar,
Tufan’da Nuh’un salına dair. (91)*

mısralarında; “*Yoldaşlar*” şiirinde yer alan

² Bu yazıda kullanılan şiirler Cahit Sıtkı Tarancı’nın bütün şiirlerini ihtiva eden **Otuz Beş Yaş** adlı kitaptan alınmıştır. Kitabın tam künyesi kaynakça kısmında verildiğinden metin içinde sadece sayfa numaraları aktarılmıştır.

*Hep mihnet günümün yoldaşlarıdır,
Nuh'un salındaki filler, tırtullar. (167)*

dizelerinde okuyucuya, Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan Hz. Nuh'un kıssası hatırlanmakta, yaşanan tufanın "mihnet günü" olduğu söylenmektedir. Nuh tufanı şairin sadece bu şiirlerinde yer almaz. Onun "İnsanoğlu" başlıklı şiirinde

*Âdem'le Havva'dan geldiğim doğru;
Vuruldum bir kere elma dalına
Hâlâ aklımda o Tufan yağmuru;
Şükür çıktığıma Nuh'un salına. (144)*

ifadeleriyle hem Hz. Nuh'un kıssasına telmihte bulunmakta, hem de dinî öğretilerde yer alan yaratılış teorisinin kabul edildiği görülmektedir. Aynı zamanda "Nuh'un salına çıkışa şükrediş" onun Tanrı'ya imanının, dolayısıyla da ebedî kurtuluş umudunun göstergesi kabul edilebilir. Tarancı'nın şiirlerinde adı geçen peygamberler sadece bunlarla sınırlı değildir. O "Can Yoldaşı" başlıklı şiirinde geçen:

*Ne işim var benim bu dağ başında?
Kartallara ısınmadım gitti,
Bulutlara doydum desem doğrudur;
Hazret-i Musa olmak kolay değil. (175)*

mısralarıyla Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan bir başka kıssaya, Hz. Musa'nın kıssasına göndermede bulunmaktadır. Burada yer alan "Hazret-i Musa olmak kolay değil" sözleriyle bir yandan Allah'ın Tur Dağı'nda Hz. Musa ile konuşmasını okuyucuya hatırlatırken bir yandan da şairliğin çok zorlu yollardan geçtiğini de ima etmektedir.

Cahit Sıtkı, şiirlerinde İslâm tarihindeki bazı olaylara da göndermelerde bulunmuştur. O, "Kerbelâ" başlıklı şiirinde yer alan

*Hazret-i Hüseyin'in Kerbelâ'sı,
Kasvet günler, uykusuz geceler; (78)*

dizeleriyle Kerbelâ olayını ve Hazret-i Hüseyin'in şehit edilmesini şiirinde malzeme olarak kullanmış, Kerbelâ'da şehit edilenlerin ve o sıkıntıları yaşayanların acılarını yüreğinde hissetmiştir. Şair "Desem ki" şiirindeki:

*Ve neden sonra
Tekrar duyduğün gün sesimi gökkubbede,
Hatırla ki mahşer günüdür
Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum. (139)*

ifadelerinde sevgilisine onu hiç unutmayacağını, mahşer günündeki kalabalığın içinde bile kendisini arayıp bulacağını söylerken imanının

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

altı şartından biri olan öldükten sonra dirilme akidesine olan inancını da hissettirmektedir. Cahit Sıtkı'nın yukarıdaki mısralarında zikredilen dinî unsurlar, şairin sadece inanmak veya bir yaratıcıya sığınmak ihtiyacını yansıtmamakta, aynı zamanda yaşayan bir kültür mirasının izleri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Cahit Sıtkı Tarancı, ilk başlarda yazdığı şiirlerde pozitivist düşüncelerin de etkisiyle havasını soluduğu kültürün sadece izlerini yansıtırken, onun zamanla bu düşüncelerin etkisinden sıyrıldığını, inanma ihtiyacını daha büyük bir istekle hissettiğini söyleyebiliriz. (Korkmaz 2002: 92) Şair "Minareler" başlıklı şiirinde ancak samimî bir müminin inancının gereklerini yerine getiremediği zaman duyabileceği ruhî sıkıntıyı dışa vurmaktadır:

*Niçin, boyumu geçen bu minareler niçin?
Sanki günahlarımı semaya yazmak için
Yontulmuş kalemlerdir upuzun minareler.*

*Üstünde uçanlara düşmek korkusu verir
Bir kirpi sırtı gibi dikenli duran şehir.
Bambaşka âlemlerdir upuzun minareler.*

*Ramazanda, bayramda, kandil gecelerinde
Sanki şehrin ruhudur yükselir nur içinde;
Sönük bir minarenin azabını bana sor:*

*-Böyle bir minaredir, ruhum ışıklı değil,
Ah o ne bayram bilir, ne ramazan, ne kandil,
Sonu yok bir günahdır, devam edip gidiyor. (33)*

Şair bu şiirinde İslamî kültürün öğelerinden birisi olan minare sembolünü şiirine almış, başını çevirdiği her yerde gördüğü minareler karşısında hissettiği duyguyu şiirinde tema olarak işlemiştir. "Geçerken" başlıklı şiirinde ise kendisinde sabit fikir hâline gelen ölümden bahsetmekte, bir cenazenin caddeden omuzlar üzerinde geçerken mahalle sakinlerinin sessizce "son günü" düşündüğünü ve henüz o güne gelmedikleri için göğüslerinden çıkan her nefeste Hakk'a şükrettiklerini anlatmaktadır:

*Cenaze geçiyor caddeden,
Mahallede sâri bir sükût;*

*Başlar sarkmış her pencereden,
Omuzlarda sallanan tabut.*

*Unutulmuş her günkü tasa,
Son günü düşünmede herkes;*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

*Hakka şükürdür, olsa olsa,
Göğüslerden çıkan her nefes. (80)*

Cahit Sıtkı “Gün Eksilmesin Pencereden” başlıklı şiirinde ölüm karşısında duyduğu aczi tema hâline getirmiştir. Şair hayatın geçiciliği karşısında elinden bir şey gelmemesini çok güzel bir şekilde ifade ettikten sonra Tanrı’dan dileğini belirtir. Onun bu şiirinde Tanrı hayatın faniliği karşısında sığınılacak tek varlık olarak görülmektedir. Tanrı, pencereden günü eksiltmeme gücüne sahip kabul edilmektedir:

*Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.*

*Ve gönül, Tanrısına der ki:
- Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereden! (121)*

Tarancı'nın “Bugün Cuma” başlıklı şiirinin teması ise cuma günü dolayısıyla çocukluğunu ve büyükannesinin namaz kılışını hatırlamasıdır. O, bu şiirinde çocukluk günlerine gider:

*Bugün Cuma;
Büyükannemi hatırlıyorum,
Dolayısıyla çocukluğumu.
Uzun olaydı o günler;
Yere düşen ekmek parçasını
Öpüp başıma götürdüğüm günler!
O zaman inandığım gibi,
Sahiden bir öbür dünya varsa eğer;
Orada da Cumaysa bugün,
Başında bulutlardan beyaz örtüsü,
Büyükannem namaz kılmaktadır,
Namahrem eli değmez seccadesinde;
Mekke-i mükerrermeden getirilmiş.*

*Dilerim duasında unutmasın beni;
Günahkâr olduğumu hatırlayarak. (154)*

Bu şiirinde şair “çocukluk günleri” ile “şimdi” arasında bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırmayla o dönemdeki huzur ortamını özlediği anlaşılır. Şair, yere düşen ekmek parçasını öpüp başına götürdüğü günlerin daha uzun olması isteğini dile getirir. Bugün ise şair, “O zaman inandığım gibi, / Sahiden bir öbür dünya varsa eğer;” sözleriyle çocukluğunda inandığı “öbür dünya”ya artık inanmadığını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

veya bu konuda şüphesi olduğunu sezdirir. Ona göre, büyükannesinin “Mekke-i Mükerreme’den getirilmiş” “namahrem eli değmez seccadesinde” “başında bulutlardan beyaz örtüsü”yle kıldığı namaz bir kurtuluş ümididir; şair namazın sonundaki duada büyükannesi tarafından hatırlanmayı beklemektedir.

Cahit Sıtkı’nın “Sabah Duası” şiiri, yeni doğan günle şairin de ümitlerinin tazelendiğini, onun yeni bir sabaha daha kavuşmakla ne kadar mutlu olduğunu göstermektedir. O, şehrin bacalarını sayabildiğine şükreder ve şehirden gelen uğultuyu dinlemeye doyamaz. Mutluluğu böylesine yoğun bir şekilde yaşarken diğer insanlar için şu duayı etmeyi de ihmal etmez:

*Dilerim ulu Tanrıdan
Bu mübarek sabah vakti
Okula giden çocuğa
Zihin açıklığı versin*

*İşçisine memuruna
Cümlesine sabır (204)*

Cahit Sıtkı Tarancı’daki “yaşama sevgisi, öte dünya boyutunun önünü tıkayan düşüncelerinin etkisinde kaldığı zaman, bir ihtiras halini alırken; hemen devreye giren geleneksel kültür hayatımıza ait kabullerin yardımıyla sağlıklı ve uyumlu birlikteliklere götüren yanılmaz bir rehber olur.” (Korkmaz 2002: 94) Şair, ruhsal bunalım geçirdiği, gidecek bir yer bulamadığı, bütün kapıların yüzüne kapandığını fark ettiği anda kendisine çıkış yolu olarak Tanrı’yı görür. Söz gelişi “Şaşırdım Kaldım” başlıklı şiirinde umutsuzluktan kurtuluşu şöyle anlatır:

*Şaşırdım kaldım nasıl atsam adım;
Gün kasvet gece kasvet.
Bulutlar, sisler içinde bunaldım;
Gök mavisine hasret.*

*Olmuyor seni düşünmemek Tanrım,
Ummamak senden medet.*

*Suyun dibine vardı ayaklarım;
Suyun dibinde zulmet.*

*Kalmadı ümidin soluk ve cılız
Işığında bereket.
Ve ölüm, kapımda kışner, sabırsız
Bir at oldu nihayet. (129)*

Ruhî sıkıntılardan kurtuluş kapısı olarak Allah, Cahit Sıtkı’nın sadece bu şiirinde görülmemektedir. Onun “Allahı Ararken”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

başlıklı şiiri hem başlığıyla hem temasıyla içindeki manevî boşluğu doldurmaya çalışan bir insan portresi çizer:

*Bilirim ne yapsam hata,
Yanlış, attığım her adım;
Ellerim elma dalında;
Âdem'le Havva ecdadım.*

*Belli ne birdir ne iki;
Günahım başımdan aşkın,
Yarab sen de bilirsin ki
Bir sen varsın bana yakın.*

*Yaşaran gözlerime bak,
Ben yalan söylemek bilmem.
Her şeyim güneşte çıplak;
Nedamet bende cehennem.*

*Ben ne geceleyin yıldız,
Ne kelebeğim gündüzün.
Bana ben gibi riyâsız
Yüzün gerek Yarab yüzün.*

*Boş değil ettiğim niyaz,
Halden bilmiyor kimseler.
Dost mu düşman mı tanınmaz,
Suda oynayan çehreler.*

*Gitmekle bitmiyor umman;
Sular azgın, tekne delik.
Ah bu dağlar, ah bu duman!
Yolunu şaşırdı geyik.*

*Gün yoktur geçsin tasasız;
Geceler dersen Kerbelâ.
Sanırım her düşen yıldız
Göğsümden kopan vaveylâ*

*Merhem tutmuyor yarada;
Kırıldı kolum kanadım.
Gençliğim gitti arada.
Ah neden sonra anladım.*

*Bende, senden gayri hasret
Değmez gözyaşı dökmeye.
Medet büyük Allah medet,
Kulunu saran geceye. (137-138)*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Şairin bu şiiri onun ruhunda kopan fırtınaların bir nevi dışa vurumudur. O, hata yaptığığının farkında olduğu halde kendisini bu hatadan kurtaramayan birisidir. Hatadan kurtulamamasını ise ilk insan Âdem’le Havva’nın yasak meyveyi yemesine bağlamaktadır. Ecdadı hata yapmış birisi olarak attığı her adımın yanlış olduğunun farkındadır. Onun günahları bir ikiyle sınırlı değil, başından aşkındır; fakat yine de kendisine yakın tek varlık olarak Allah’ı görmektedir. O, yalan söylemeyi bilmeyen, her yaptığı apaçık ortada olan birisidir ve yaptıklarından pişmanlık duymaktadır. Bu pişmanlığın neticesini ise “*Medet büyük Allah medet*” sözleriyle ortaya koyar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Cahit Sıtkı’nın şiirleri Türk kültüründen ve bu kültürün en önemli öğelerinden birisi olan dinî değerlerden beslenmiştir. O, İslam dininin terminolojisini şiirlerinde kullanmıştır. Onun bazı şiirlerinin başlıkları dinî değerleri çağrıştırırken, birtakım şiirleri de içeriğiyle şairin manevî değerlere inanma ihtiyacına ya da dini bir çıkış kapısı olarak gördüğüne işaret etmektedir. Bazı şiirlerde herhangi bir inancın belirtisi olmayıp sadece kültür ögesi olarak yer alan dinî unsurlar, şairin İslamî kültürle ne kadar iç içe olduğunu ve bu kültür değerlerine ne derecede bağlı bulunduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ERONAT, Kamuran, 2005. “Cahit Sıtkı Tarancı’da Düş ve Gerçek Çatışması”, **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**. S. 5, s. 47-53.
- ERONAT, Kamuran, 2007. “Cahit Sıtkı Tarancı Hayatı ve Sanatı”, **Ölümünün 50. Yılında Cahit Sıtkı Tarancı**. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 25-37.
- GÖÇGÜN, Önder, 2007. “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Yeni Türk Şiirindeki Yeri”, **Ölümünün 50. Yılında Cahit Sıtkı Tarancı**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 1-7.
- KAPLAN, Mehmet (1999). **Nesillerin Ruhü**. İstanbul, Dergâh Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan, 2002. **İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı**. Ankara, Akçağ Yayınları.
- ÖZCAN, Hidayet, 2001. “1901-1935 Yılları Arasında Gelişen Türk Şiiri”, **Hece Türk Şiiri Özel Sayısı**. S. 53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz, s. 65-73.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

-
- TARANCI, Cahit Sıtkı, 1956. "Şiir Üzerine Düşünceler", **Varlık**, S. 442, 15 Aralık, s. 7.
- TARANCI, Cahit Sıtkı, 2002. **Otuz Beş Yaş**. (Haz. Asım Bezirci). İstanbul, Can Yayınları.
- TURAL, Secaattin, 2003. **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Din Duygusu**. İstanbul, Kitabevi.